

УДК 334.722:657.92

Л. Б. Штільгойз
аспірант

Науково-дослідний фінансовий інститут
при Міністерстві фінансів України

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто нові засади спрощеної системи оподаткування малого підприємництва в Україні. Визначено сутність поняття малого підприємництва та його складові. Запропоновано напрями поліпшення розвитку малого підприємництва.

Вступ

Сучасні перетворення в економіці нашої держави, зокрема роздержавлення та приватизація, акціонування і стрімкий біржовий рух, відроджують в Україні епоху підприємництва, яке є одним із найпрестижніших видів діяльності і найкомплекснішим проявом людської сутності [3].

Розвиток ринкової економіки сприяє появі підприємств малого бізнесу різних форм власності. У свою чергу, мале підприємництво дає імпульс до того, щоб процеси ринкового реформування стали необоротними. Мале підприємництво – це найбільш прогресивна і активна частина ринкової економіки, яка не тільки створює конкурентне середовище на ринку товарів, робіт, послуг, але й забезпечує зайнятість трудових ресурсів, які вивільнюються в процесі реструктуризації народного господарства.

Загально визнані переваги малого бізнесу – це мобільність, гнучкість, раціональна організаційна структура підприємства, здатність швидкого пристосування до змін споживчого попиту, оперативність освоєння випуску нової продукції малими партіями, невисокі експлуатаційні витрати.

Постановка задачі

Аналіз діяльності суб'єктів малого бізнесу свідчить, що значна кількість новостворених малих підприємств не може розпочати свою роботу через відсутність достатнього статутного капіталу, сировини і матеріалів, власних площ і обладнання, практичних навичок та підприємливості працівників у здійсненні бізнесу. Вони мають проблеми виробничого характеру, труднощі в реалізації продукції, формуванні відповідної клієнтури. Через невеликі обсяги господарської діяльності деякі малі підприємства неспроможні залучати кваліфікованих фахівців, наймати здібних працівників і забезпечувати їм високу оплату праці.

Нині як перед досвідченими підприємцями, так і перед бізнесменами-початківцями постає одна і та ж проблема: де взяти капітал для

розширення або започаткування власного підприємства. Найпоширенішими формами залучення капіталу є кредит чи інвестиції.

Результати дослідження

Малі підприємства відіграють дуже важливу роль у розвитку виробництва та стабілізації ринків. Фінанси суб'єктів малого підприємства мають важливе значення для формування фінансових ресурсів держави. Формуються різноманітні прямі та зворотні зв'язки з фінансово-кредитною системою. Однак в Україні відсутня розвинута система фінансово-кредитної підтримки малих підприємств. Причина полягає в недосконалості та обмеженості джерел формування стартового капіталу, необхідного для започаткування і організації бізнесу. На сьогодні такими традиційними джерелами є пайові внески, надходження від асоціацій, банківські кредити, спеціальні фонди та програми, що здійснюють цільову підтримку бізнесу з метою стимулювання розвитку окремих галузей національної економіки, іноземні інвестиції. В умовах економічної нестабільності та інфляції найбільшого поширення набули короткострокові кредити, котрі звичайно не можуть задовольнити інвестиційних проблем малого бізнесу (табл.1).

Таблиця 1. Обсяги кредитування, забезпеченого комерційними банками України

Роки	Всього	Серед них позики, %	
		короткострокові	довгострокові
1992 (млрд.крб.)	2436,0	94,9	5,1
1993 (млрд.крб.)	38513,0	97,2	2,8
1994 (млрд.крб.)	119666,0	85,3	14,7
1995 (млрд.грн.)	3029,0	87,9	12,1
1996 (млрд.грн.)	4103,0	89,1	10,9

Як правило, інфляція породжує відсотковий ризик. Для його зменшення банки запроваджують плаваючі процентні ставки за кредит, надають, як правило, короткострокові кредити терміном до одного року, кредитують позичальників за умови участі в одержанні прибутку. Використання такого виду фінансування, як позики банків, є проблематичним для малого підприємництва. У багатьох випадках малі підприємства не мають майна під заставу. Крім цього, заставу потрібно нотаріально завірени, що, у свою чергу, впливає на підвищення відсоткової ставки. Це особливо відчутно у разі короткострокового кредитування.

Загальне різке збільшення неповернених позик у черговий раз породило недовіру до підприємців і малих підприємств. До них ставляться, як до ненадійних партнерів з високим ризиком неповернення позик.

У країнах із розвинутим ринком здійснення фінансово-кредитної допомоги малому бізнесу відбувається з обов'язковою участю держави.

Такими формами є: надання пільгових субсидій; гарантії при отриманні позик у приватних банків; пільгове оподаткування тощо.

На перших етапах становлення системи оподаткування в Україні малому підприємництву надавались певні пільги. Особливо це стосувалося оподаткування прибутку малих підприємств. Згодом ці пільги для малого підприємництва практично було ліквідовано, що негативно вплинуло на його розвиток.

Ще одним джерелом фінансової підтримки малих підприємств може бути перехід до спрощеної системи оподаткування та обліку.

З метою реалізації державної політики щодо розвитку й підтримки малого підприємництва, підвищення його ролі в розвитку національної економіки з 1998р. Указом Президента України була введена в дію спрощена система оподаткування, обліку та звітності для малих підприємств, яка дозволяє замінити деякі діючі податки та збори єдиним податком.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності запроваджується для юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. гривень.

Юридичні особи – платники єдиного податку сплачують такі податки та збори:

- єдиний податок за ставкою 6 % суми виторгу від реалізації, за винятком акцизного збору, у разі окремої сплати податку на додану вартість;
- єдиний податок за ставкою 10 % суми виторгу від реалізації, за винятком акцизного збору, у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку;
- акцизний збір;
- прибутковий податок з громадян;
- відрахування до Пенсійного фонду (1 % або 2 % доходів працівників);
- відрахування на соціальне страхування на випадок безробіття (0,5 %) з доходів працівників;
- податок з власників транспортних засобів;
- збір за забруднення навколишнього середовища;
- та інш.

Разом з тим, суб'єкти малого підприємництва, які сплачують єдиний податок, не є платниками таких податків та зборів:

- податку на прибуток підприємств;
- податку на додану вартість, крім випадку, коли юридична особа обрала спосіб оподаткування доходів за єдиним податком за ставкою 6 %;

- податку за землю;
- зборів до інноваційного фонду, на обов'язкове соціальне страхування, на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- та деяких інших.

Перевагою спрощеної системи також є те, що єдиний податок нараховується тільки після надходження коштів на розрахунковий рахунок платника податку, що зменшує можливість виникнення боргів підприємства по сплаті податку. Використання спрощеної системи оподаткування дає можливість зменшити загальну суму податків, які підприємство перераховує до бюджету та цільових фондів і тим самим звільнити додаткові кошти, необхідні для подальшої діяльності та розвитку підприємства.

Розглянемо приклад на основі діючого приватного підприємства "Кристал", яке є суб'єктом малого підприємництва і має право перейти на спрощену систему оподаткування, звітності та обліку (середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 чоловік, а грошові надходження на розрахунковий рахунок підприємства – 1 млн.грн.). Підприємство займається будівельно-монтажними та пуско-налагоджувальними роботами.

Розрахуємо доцільність переходу підприємства до спрощеної системи, порівнюючи податки та збори, які підприємство сплатило за 1 півріччя 2003 р. за традиційною системою оподаткування, та які б воно сплатило згідно спрощеної системи (використовуючи два варіанти сплати єдиного податку) (табл.2).

Таблиця 2. Порівняльна характеристика традиційної та спрощеної систем оподаткування на прикладі ПП "Кристал" за 1 півріччя 2003року

№ з/п	Показники	Традиційна система, тис.грн	Спрощена система, тис.грн	
			6 % + ПДВ	10 %
1	Виручка від реалізації	-	490,1	490,1
2	ПДВ	21,0	21,0	-
3	Єдиний податок	-	29,4	49,01
4	Прибуток, що підлягав оподаткуванню	65,3	-	-
5	Податок на прибуток	19,6	-	-
6	Нарахування на заробітну плату	25,4	0,7	0,7
7	Комунальний податок	0,4	-	-
8	Податок з власників транспортних засобів	0,2	0,2	0,2
9	Збір за забруднення навколишнього середовища	0,07	0,07	0,07
10	Всього податків та зборів	66,7	51,4	50,0

Порівнюючи загальні суми нарахованих податків, можна помітити, що якби в 2003 р. підприємство перейшло на спрощену систему оподаткування, то воно би перерахувало податків майже на 15 тис. грн менше, ніж при традиційній системі.

Але спрощена система має і недоліки, тому що забороняє бартерні операції та взаємозаліки між підприємствами. Тому для даного підприємства, з яким замовники дуже часто розраховуються за допомогою бартерних операцій, для переходу до спрощеної системи доцільно буде скоротити обсяг таких операцій та наполягати на розрахунку за виконані роботи та надані послуги в грошовій формі.

Крім того, зміни в діючому законодавстві України призвели до того, що малі підприємства стали платниками збору до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Також недоліком спрощеної системи можна вважати неможливість підприємств, які обрали оподаткування за ставкою 10 %, виписувати податкові накладні на товари, які вони придбали у платника ПДВ для наступного перепродажу. Таким чином, має місце подвійне оподаткування товарів на додану вартість.

Застосовувати спрощену систему мають право не всі підприємства. Незважаючи на обсяги виручки та чисельність працюючих, дія Указу про спрощену систему не поширюється на довірчі товариства, страхові компанії, банки, фінансово-кредитні установи.

Але перехід до спрощеної системи оподаткування економічно доцільний не для всіх підприємств. Порівняємо ефективність застосування спрощеної системи для трьох різних підприємств.

Підприємство "А" займається торговельно-посередницькою діяльністю, використовує спрощену систему оподаткування та обліку зі ставкою податку 10 %.

Підприємство "В" також займається торговельно-посередницькою діяльністю, але використовує спрощену систему оподаткування та обліку зі ставкою податку 6 % та є платником податку на додану вартість. Підприємство "С" надає комп'ютерно-інформаційні послуги, та використовує спрощену систему зі ставкою податку 10 %. Порівняльний аналіз ефективності застосування спрощеної системи наведений в таблиці 3.

$$P.n. = \frac{\Pi}{\text{ЧП}},$$

де:

P.n. – рентабельність продаж;

Π – прибуток від реалізації;

Чр – чиста реалізація (виручка від реалізації – ПДВ).

Аналізуючи рівень прибутку, що залишається в розпорядженні підприємств, видно, що торговельним підприємствам, наприклад, не доцільно використовувати спрощену систему. Звичайно, чим більше

різниця між ціною купівлі та продажу, тим більше вигода від застосування спрощеної системи. Але підвищення рівня цін може зробити товари не конкурентоспроможними.

Таблиця 3. Аналіз ефективності застосування спрощеної системи оподаткування підприємствами різних галузей України

№ з/п	Показники	Підприємства		
		"А"	"В"	"С"
1	Ціна купівлі ТМЦ, грн	15000	15000	-
	в т.ч. ПДВ	-	2500	-
2	Транспортні послуги, грн	1000	1000	-
	в т.ч. ПДВ	-	167	-
3	Ціна продажу ТМЦ	22000	22000	-
	в т.ч. ПДВ	-	3667	-
4	Вартість 1 години роботи, грн	-	-	45
5	Середньомісячна тривалість робот, години	-	-	300
6	Виручка від реалізації робіт та надання послуг, грн			13500
7	Фонд заробітної плати, грн	1600	1600	2000
8	Інші витрати, грн	500	500	500
9	Ітого виручка від реалізації	22000	22000	13500
10	Єдиний податок, грн	2200	1320	1350
11	ПДВ, що належить до сплати, грн	-	1000	-
12	Всього витрат, грн сума	20300	20420	3850
13	Прибуток підприємства, грн	1700	1580	9650
14	Рентабельність продаж, %	7.73	8.6	71.5

Для того, що б проаналізувати доцільність переходу до спрощеної системи (ставка податку 10 %), можна застосувати наступну формулу:

$$K = \frac{ЄП}{BP - BP},$$

де:

K – коефіцієнт доцільності застосування спрощеної системи;

ЄП – сума єдиного податку;

BP – виручка від реалізації товарів, робіт, надання послуг;

BP – витрати підприємства, пов'язані з веденням господарської діяльності.

Якщо $K > 1$, застосовувати спрощену систему не доцільно. І, навпаки, якщо значення $K < 1$, (чим менше, тим краще) то застосування спрощеної системи буде ефективним.

На прикладі даних таблиці 3 розрахуємо значення *K* для підприємств "А" і "С" (табл. 4).

Значення *K* підтверджують, що застосування спрощеної системи оподаткування для підприємства "С" більш ефективне, ніж для "А".

Таблиця 4. Розрахунок доцільності застосування спрощеної системи оподаткування (ставка податку 10 %)

№	Показники	Підприємства	
		"А"	"С"
1	Виручка від реалізації, грн	22000	13500
2	Витрати на виробництво (без урахування єдиного податку), грн	18100	2500
3	Єдиний податок, грн	2200	1350
4	К	0,6	0,1

Висновок

Отже, впровадження спрощеної системи оподаткування на малих підприємствах має спиратися на єдину методичну основу. Ці методичні підходи повинні бути пов'язані з порядком бухгалтерського обліку. Для забезпечення широкого впровадження та більш ефективного використання система потребує деяких змін:

- по-перше, необхідно чіткіше визначити об'єкт оподаткування та податків і зборів, які сплачує підприємство;
- по-друге, повинна бути єдина точка зору різноманітних контролюючих органів щодо питань, які стосуються діяльності та оподаткування підприємств – "спрощенців", адже дуже важко функціонувати при наявності законодавчих актів, протилежних за змістом.

Реалізація цих змін сприятиме підтримці та розвитку малого підприємництва в Україні та зробить спрощену систему оподаткування та облік більш досконалою та прозорою.

Література

1. *Поддєрьогін А.М.* Фінанси підприємств. – К.: КНЕУ, 2000. – 247 с.
2. *Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С.* Финансы предприятия. - М.: Инфра-М, 1999. – 420 с.
3. *Крупка М.І.* Фінансово-економічні аспекти розвитку малого підприємництва в Україні // Фінанси України. – № 5, 1998. – с. 72–74